

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Jlles László*

Cím: *Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből*

Forrás: *8 órai ujság*

Bn
(Hely)

1925. 9. 13.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tár

92

Hely

Gárdonyi Albert

Idő

"1925"

Személy

Helyszám

Közn. nvomt. XX. cs. 23. sz.

Ötven esztendő Budapest székesfőváros történetéből.

Dr. Gárdonyi Albert főlevéltáros munkája az egyesítés óta eltelt félszázadról.

1923. őszén ünnepelte Budapest székesfőváros a testvérvárosok egyesítésének félszázados évfordulóját és ebből az alkalomból bízta meg a tanács dr. Gárdonyi Albert főlevéltárost az elmúlt ötven év történetének megírásával. A nagyterjedelmű történelmi visszapillantás most hagyta el a sajtót, izléses köntösben, dicséretére a főváros házinyomdájának. Gárdonyi Albert könnyen áttekinthető művet ad az olvasó kezébe, amikor hét csoportba osztva, tárja föl az ötven év történetét. Az első csoport gyűjtőcíme: az állami támogatás kora, az 1873-tól 1879-ig terjedő hat év, amikor a Deák-párti kormány a fiatal főváros gazdasági és kulturális fejlődésének érdekében a törvények és rendeletek egész sorozatát alkotta meg. A kormány és a főváros közötti harmónia csak 1878-ban szenvedett csorbát, amikor a boszniai okkupáció miatti véráldozatok következtében a főváros törvényhatósága ellenzéki álláspontra helyezkedett. Tisza Kálmán miniszterelnök higgadtsága azonban kiküszöbölte az ebből származható esetleges komplikációkat, úgy, hogy a következő évben már lelkes felirattal ünnepli a főváros Ferencz József és Erzsébet királyné ezüstmennyegzőjét. Az országos kiállítás kora az ipari, kereskedelmi, közlekedési és művészeti fejlődésnek azt a

lendületes évtizedeit foglalja magában, amelyek 1879-től 1894-ig tartott s amelynek a központjában az 1885-ös országos kiállítás állott. Ennek a kiállításnak a nagy sikerét csak részben homályosítja el a milleniumi kiállítás, amelynek fényét különösen emelte a külföldi uralkodók sorozatos látogatása. A millenium kora már teljesen kiépített modern nagyvárost mutat be: már készen volt a városszabályozás nagy munkája, az Andrássy-ut, a pesti belső körutak, az új modern dunai hidak egy hatalmas fejlődés erejét tárták a nagy számban Budapestre jött idegenek elé. Az ezredévi ünnepek fényét tompítja az a bensőséges gyász, amelyik Kossuth Lajos halála következtében hatja át az országot. Az ezredévi ünnepek utáni időszakot méltán nevezi a történetíró a válságok korának. A politikai mozgalmak az utcára terelődnek és az abból származó izgalmak megbénítják a fővárosi törvényhatóság alkotó munkáját. A munkásmozgalmak olyan méreteket öltöttek, hogy a társadalmi rend érdekében erélyes hatósági beavatkozásokat követeltek. A gazdasági pangás tömegnyomort idézett föl s ekkor kezdette

meg a főváros a maga szociálpolitikai hivatását. 1903-tól a katonai létszámemelés miatt a tüntetések egész sorozata zajlott le, amelyek nyomot hagynak a törvényhatóság ülésein is. A politika mindjobban előtérbe nyomult a közgyűlésen, ahonnan egymásután intézték a feliratokat a kormányhoz: a magyar katonai vezényszó, az önálló vámterület és ami a legjobban megmérgezte a közhangulatot: az általános választójog kérdésében. 1906-ig taglalja Gárdonyi ezt a nehéz időszakot, amelynek betelődése volt a főváros autonómiájának felfüggesztése és Rudnay Béla főkapitánynak királyi biztossá való kinevezése. A megújulás korának nevezi a szerző az egyévtizedet, amikor a politikai viharok lecsendesülésével Bárczy stván kerül a főváros élére. Külön fejezet foglalkozik Háborus esztendők címmel az 1914—1918-ig terjedő négy év történetével, hogy végül az Összeomlás és a megújulás kora címmel tárgyalja a közvetlenül mögöttünk lévő 1918—1923 esztendőket.

A főváros története, a dolog természeténél fogva az ország történetével párhuzamosan halad és így Gárdonyi Albert nem térhetett ki a politikai kérdések tárgyalása elől. Elismerjük, hogy ez nem hálás feladat, különösen akkor, amikor a ma élő nemzedék maga is benne volt a politikai viharok forgatagában. Nehéz tehát elfogulatlan történetírónak látszani a mai idők politikai felfogásának sokfélesége közepett és ez alól Gárdonyi Albert sem képez kivételt. Nem kívánjuk ehelyütt Gárdonyi Albert évtizedes megállapításait sorra venni, ám nem mehetünk el szó nélkül írásának ama részletei mellett, amelyek az összeomlás és a forradalmak korát tárgyadják. Nem hisszük ugyanis, hogy az ország közvéleményének túlnyomó többsége aláírná Gár-

donyinak azt az állítását, hogy az összeomlás „a hádsereg fejelemének teljes felbomlása” miatt következett be és hogy „az ország belső rendjének biztosítása érdekében nem lehetett többé rá támaszkodni”. Gárdonyi itt, úgy látszik, megfeledeznek arról, hogy okiratok és hivatalos jelentések alapján produkált emlékiratok, továbbá a háború intézésében közvetlenül résztvevő magasállású funkcionáriusok mind azt bizonyítják és mutatják ki, hogy a fronton álló alakulatok harci kedvét és fejelemét belülről ingatták meg azok a politikusok, akiknek a hatalom megszerzésére minden eszköz megfelelő volt. Kimélyíti ezt a hiányos-

ságot Gárdonyi munkájának néhány sorral alább következő az az ellentmondása, hogy az októberi forradalom „a hadsereg megszüntetésén épült föl”. Itt felcserélődik az ok az okozattal, mert hiszen a sorrend úgy helyes, hogy először a hadsereg figyelmét bontották meg és az ezt követő zavarosban született meg az ország területét elprédáló forradalom. Érdekes, hogy amíg a Nemzeti Tanács „erélyes és határozott fellépéséről” említést tesz, addig hiába keressük az összeomlás tragikus nyitányát, amelyik Tisza István aljas elpusztításában nyert kifejezést. Ugyancsak nem említi ez a történelmi munka a forradalom vezérének, Károlyi Mihálynak a nevét, bár más vonatkozásokban mindig kitért a politikai irányítók, államférfiak és miniszterelnökök neveinek a felsorolására.

A munka az 1923. év ismeretével nyer befejezést, amely rezsim ismertetésével csak röviden foglalkozik, bár megemlíti, hogy a keresztény községi párt alkotási lehetőségeik a súlyos gazdasági viszonyok akadályozták meg. Végül megemlíti, hogy a világnézleti különbségek és az innen származó surlódások a főváros mozgalmas életét még elevenebbé tették. Új korszak hajnalán áll a főváros, — fejezi be egyébként értékes és jelentős munkáját Gárdonyi Albert, — amely csak abban az esetben fog a boldogulás útjára vezetni, ha a megértés és a józanság politikája a társadalmi kapcsolatot és a közös eszményeket megteremti.

Gárdonyi Albert művét a főváros tanácsa adta ki és gondoskodik arról, hogy a könyvkereskedések útján az a nagyközönség részére is érdekes olvasmányul szolgáljon.

Illés László.